

Filosofia en suspensió

Anna Pagès (Universitat Ramon Llull)

Octavi Fullat. *Impertinentes. El desgarró de pensar*. Barcelona, Edicions Universitat de Barcelona, 2016 [Col·lecció Pedagogías], 493 p.

En el seu darrer treball, el filòsof Octavi Fullat presenta una ruta per vint-i-un pensadors. Com si fos una excursió que ens fa matinar, tot adquirint una certa disponibilitat intel·lectual, contagiant-nos d'una alegria animosa que ens permet avançar, la ruta marcada preserva un enigma: Qui és aquest Jo filosòfic, per quina via traça el seu camí, qui el guia, per qui es fa acompanyar? Què és? I sobretot, al final, podem arribar al cim des d'on s'albira la saviesa, la plenitud, la veritat?

«Estimo que uno se pertenece a sí mismo; vamos, que uno es su personal propietario. Pero hétenos aquí que algunos se entrometen en los entresijos del ánima, como si la de uno fuera alma de gorrino, colocándole sus ideas y sentires patas arriba. Esto me ha sucedido con la lectura reflexionada, aquella que quiebra la cabeza, de veintiún pensadores de otros tiempos o de tiempos cercanos pero en desuso ya. ¿Qué me ha ocurrido con cada uno de estos impertinentes? Que he dejado cada vez de pertenecerme como si yo dejara de ser yo. Esto sí que es quedarse con el alma en vilo, sin punto de apoyo. Pasmó, pues, y suspensión» (Introducció).

La tesi de Fullat en aquest text es podria resumir en dues paraules: Filosofia en suspensió. No hi ha resposta, ni garantia de cap mena, ni seguretat filosòfica per tot allò que obre la filosofia: l'ensurt, l'imprevist, la sorpresa, a vegades el desengany o l'emmesteïment. No ens pertanyem: som l'altra cosa, l'altre que ens ha educat, escoltat, obert a les preguntes. Som els nostres interrogants volàtils planant per damunt d'una textua-

litat. Som els autors que hem llegit, els textos que hem patit en no capir-los mai del tot ni arribar a abastar-los completament. No hi ha certes es amagades: hi ha l'obstacle de l'interrogant que treballa el text i reclou la nostra minsa trajectòria biogràfica, aquest intent que tots fem de ser nosaltres, en una maragda de transparències. Els grecs deien «agalma»: el lloc on guardar el més preciós.

La pregunta en suspens per Octavi Fullat sorgeix d'una escena autobiogràfica: la mare Maria Genís, deixeble directa de Maria Montessori, mestra a l'Escola del Mar de Pere Vergés, comminava el petit Octavi, trapella i golut de la vida, a «ser bo»:

«Había leído la biografía de san Luís Gonzaga, una hagiografía, por aquello de que mi padre se llamaba Luis. Mi madre me advirtió ya entonces que san Luis era muy buen chico mientras que Santo Tomás de Aquino era muy sabio: de esto se valió para inculcarme que yo tenía que ser bueno y estudioso. Después he sido más estudioso que bueno con gran contentamiento mío; ¿no serán, los buenos, un tanto paparotes?» (p. 47).

Ser bo i estudiar: heus aquí dues indicacions determinants d'una experiència de vida. La primera conduirà la qüestió dels valors; la segona en serà l'instrument inacabat.

El problema de les finalitats educatives sorgeix en l'horitzó de la tasca del filòsof des dels inicis: «Allò rellevant i substancial rau en la pregunta: ¿amb

quins valors hem de vertebrar els processos educatius?»¹.

Què val i per què val, però també per a què valen els valors? L'orientació vers l'axiologia de l'educació va prenent forma:

«En educació es diuen coses, sens dubte; però per damunt de tot es volen coses. Això segon es coneix com a teleologia de l'educació, del grec *teleos*—“fi” “acompliment”— i de *logos*—“discurs ordenat”—. ¿En funció de què, em decideixo per això i no per allò altre? doncs segons valgui més una finalitat que una altra. Ha aparegut l'axiologia —del mot grec *axios*, “valor”, “just”, “digne”—. Ens trobem davant de l'axiologia educativa».

La constatació d'una axiologia inserida en el model d'ésser humà que albira qualsevol projecte educatiu es fa present: antropologia i axiologia esdevindran una parella de fet. D'aquesta primera articulació l'autor farà néixer el text *Filosofías de la Educación* (1978), on posarà en evidència que es poden plantejar filosòficament uns «sabers del sentit» més enllà del discurs de les ciències «axiomàtiques i empíriques». Després de Wittgenstein i de Nietzsche, la filosofia sempre serà en plural, múltiple i diversa:

«Se m'antullà que el més raonable era oferir les distintes filosofies de l'educació que vivien a Occident —aquest és el meu espai existencial— i que cadascú escollís responsablement aquella concepció que millor li semblés, atesa la seva circumstància. Els alumnes universitaris, emperò, coneixerien tots els corrents de pensament. Aquesta era la meua veritat en tant que professor».

Els valors es poden plantejar però no es poden imposar. Heus aquí una declina-

(1) Aquest fragment, i d'altres que reproduïm en aquesta ressenya sense citació, correspon a una reflexió inèdita del Dr. Octavi Fullat, titulada «Tres perspectives sobre l'axiologia de l'educació», que em va fer arribar en el seu dia i que ara aprofito per tal de donar més llum sobre aquest llibre que comento en el context de la seva ingent obra.

ció possible de l'interrogant fundacional i iniciàtic travessant el mestratge universitari. Encara no s'havia arribat a una conclusió sobre valors universals i necessaris, la recerca seguia en suspensió.

En una segona etapa, Octavi Fullat inicià l'exploració del constructe Occident (Roma, Atenes i Jerusalem) des d'una perspectiva històrica. El resultat d'aquesta etapa de recerca fou *Valores y Narrativa. Axiología educativa de Occidente*, publicat per la Universitat de Barcelona el 2005. Semblava que dos «nuclis valòrics» havien estat identificats en aquest segon moment: «la *dignitat* de cada ésser humà i l'*eficàcia* tant en el discórrer com en l'actuar».

Tanmateix, el problema de la legitimitat d'aquests valors seguia en suspensió:

«Il n'y a qu'un problème philosophique vraiment sérieux : c'est le suicide»

Aquesta frase de Camus travessa la indagació sostinguda del filòsof. Ell mateix dirà que l'absurd de Camus forma part de la seva «biografia existencial». Hi ha en l'absurd una manca de legitimitat que Octavi Fullat es resisteix a acceptar. Cal seguir buscant:

«... em vaig posar a esperar; esguardava sense il·lusió la meua mort. La vila d'Alforja —uns mil habitants— va ser el marc elegit. És el poble on vaig néixer. Em consolava d'haver d'abandonar ocells i flors tot recordant el deure complet quan era catedràtic d'Universitat. Però, atès que la mort arribava amb retard —¿que potser havia quedat influïda pels trens espanyols?—, em va burxar altra cop a l'ànima l'interrogant bicèfal: ¿amb quins valors educar? ¿per què valen aquests valors?. Ni els ocells ni les flors no em proporcionaven cap resposta».

Una conversa amb Joan-Carles Mèlich a *La Farga* de Barcelona significà un canvi narratiu de gran transcendència. Aquest gir tingué lloc en un moment de decepció i esmorteïment, convertint la innata curi-

ositat filosòfica d'Octavi Fullat en un nou impuls de vida: *Laudes!*

«Esmorzava un dia a Barcelona, en el bar *La Farga* de la Diagonal, i vaig coincidir amb un ex alumne, Joan Carles Mèlich —actual Professor a la UAB—, que es va interessar per quin llibre estava, jo, redactant o si més no rumiant a poc a poc i amb la maduresa del que ja només espera morir.

Gairebé s'indigna quan li confesso que omplia les hores contemplant ocells i flors i escrivint un Diari Particular que quedaria conclòs *in hora mortis*. Em comminà que redactés un text que fes recompte dels pensadors que al llarg de la meua biografia m'han ferit l'ànima del pensament. I va afegir: serem uns quants els que t'agraïrem aquesta última classe. Aquesta sí que podrà ser l'*Ultima Lectio*».

Durant quatre anys des de la conversa a *La Farga*, Octavi Fullat treballa al seu poble, a Alforja, sobre la qüestió axiològica. Però no ho fa com altres vegades perquè en aquest tercer moment, la seva biografia està en joc, al bell mig d'un relat on altres veus es fan sentir. Són vint-i-una veus d'autors que han travessat la seva recerca sobre què val i per què. Arriba un moment a la vida en que mirem què hem fet. En aquest cas, què hem llegit. La lectura no és pas una manera de desxifrar el text. És també una manera de viure'l perquè el text se'ns acosta, ens crida, ens assossega, ens destorba, ens desvetlla. El text «ens»: ens entra a la pell, s'endinsa en allò que som ara, en l'instant d'obrir el llibre en la seva irreductible materialitat. El text és irreversible: ens afecta per sempre. Hi ha textos i textos, hi ha jos i jos. A vegades no sabem on ha anat a raure el nostre jo desconegut i saberut: la lliçó d'una autèntica activitat filosòfica no és pas formar part d'un cànon de notables. L'autèntica lliçó de la filosofia és donar-nos la possibilitat d'entrar en diàleg amb altres que van intentar pensar en una línia semblant a la de les nostres hores. Les hores acaben, les lectures també, les

idees romanen en la reflexió dels qui ens seguiran mentre visquin.

Impertinentes. *El desgarro de pensar* sortirà publicat l'any 2017, per bé que amb el peu d'impremta de 2016, gràcies a la Universitat de Barcelona, de la qual el professor Fullat va ser expulsat ara fa més de cinquanta anys, el 1966, en el marc de la política repressiva del règim franquista.

En aquest text d'Octavi Fullat —alguns capítols ja s'havien publicat en català a les pàgines de *Temps d'Educació* i es poden capturar lliurement per la xarxa— hi trobem una herència. És la mostra genealògica del fil que, amb cada puntada d'autor, cus una existència de filòsof:

«A vista de pájaro, el primer interrogante que se me echa encima es: ¿qué he hecho yo en estas páginas? Sin duda una cosa prevalente. ¿Cuál? Responder a la pregunta ¿quién soy?, o mejor, ¿quién he sido? Al fin y al cabo, soy aquel que he sido. Todo adicionado» (p. 483).

Es pot marxar a l'exili i trobar-hi alguna cosa, en aquest altre lloc que ens habita? Per Fullat, *Impertinentes* és una manera de dir un exili que mai no acaba i que l'ha empès a escriure:

«Porque he sido fuerte y a la vez apasionado, por esto soy vulnerable a mí mismo» (p. 484).

Heus aquí el millor llegat de l'intel·lectual que rebla una vida: la filosofia en suspensió equival a una sola idea, única, singular, irremplaçable. Aquesta idea assenyala una continuïtat en allò que no ha quedat del tot endarrere.